

Å r 1 6 0 2

var den store pest her i Århus.
Samme år 8 dage før sankt Mortens dag

forskikkede mine kære forældre mig til
Lübeck, hvor jeg også lærte at skrive

- 6 v. og regne i et halvt års tid,
og imens jeg var i
Lübeck i skole, døde mine salige
forældre i Testrup af pest
i påsken år 1603, da jeg var
i mit 15. år, kom så herhjem
igen fra Lübeck 8 dage før pinsedag
i samme år og var så i Testrup noget nær i to år.

Å r 1 6 0 5

om påsken flyttede jeg her til
Århus, da jeg var i mit 17. år,
og samme år den 11. juli svor jeg
min borgered her på rådhuset,
og gav jeg Søren Christensen, som da
var kæmner [for] mit borgerskab 6 rigsdaler.

Å r 1 6 0 6

gav jeg 1 tønne øl og en skål i lavet.

- 7 r. Å r 1 6 0 7

lå jeg syg af den kolde i 11 uger,
og samme år var jeg en af tinghørerne
1 fjerdingår, som da var først begyndt.

Å r 1 6 0 8

tog jeg byggen op på rådhuset
på byens vegne efter borgmesters
anordning og befaling.

Year 1602

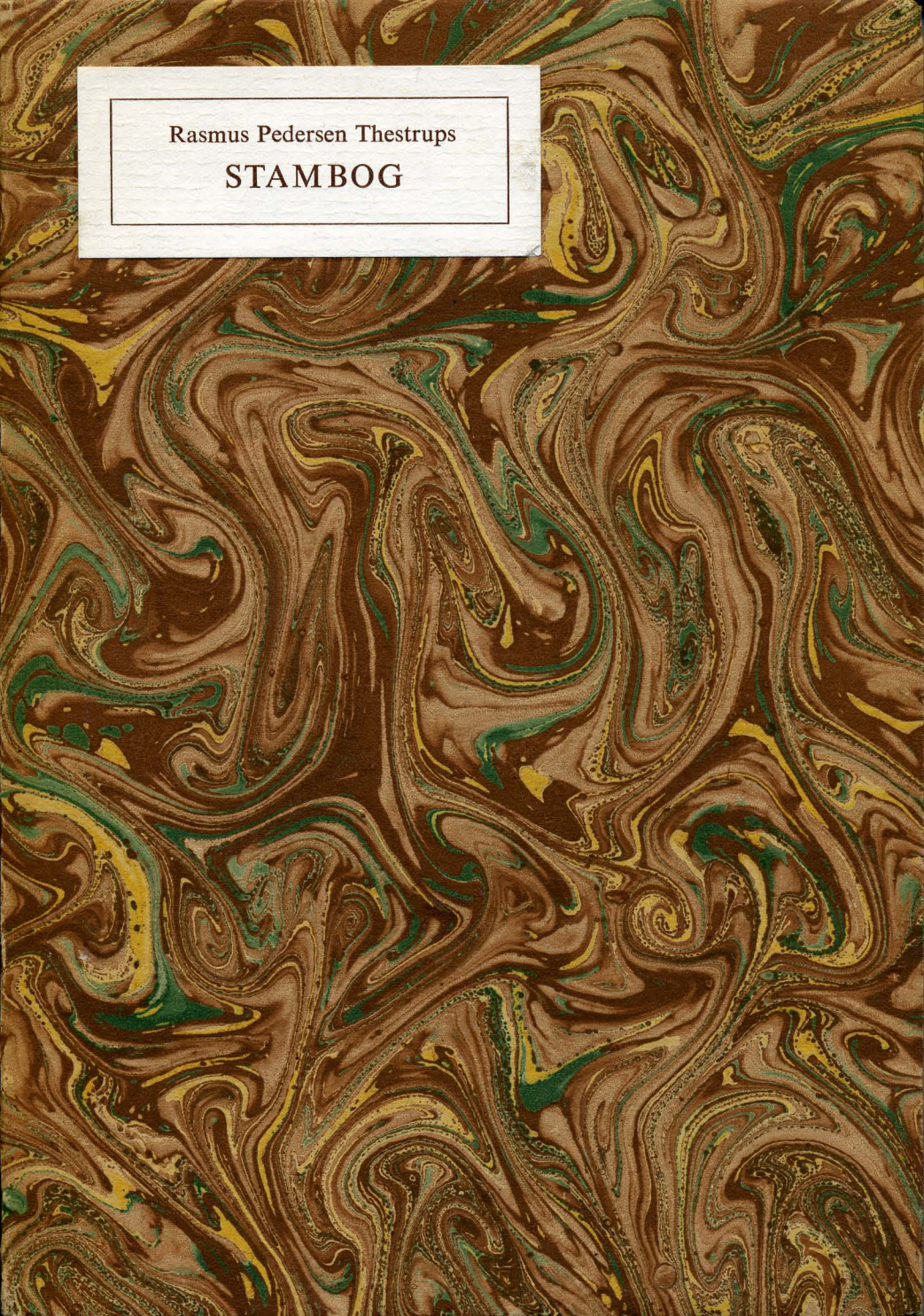
the plague was here in Århus
the same year, 8 days before Saint Mortens day

my dear parents sent me to
Lübeck, where I learnt to write

- 6v. and calculate during half a year
and during my stay at
school in Lübeck, my blessed
parents in Thestrup died in plague
during Eastern year 1603, when I had reached
my 15th year, I returned home
from Lübeck 8 days before Pentecost
the same year and I then stayed close to two years in Testrup

This is Rasmus Pedersen Thestrup's own story
(1588-1656)

Helge Sögaard: Rasmus Pedersen Thestrups STAMBOG
Utgivet af Århus Byhistoriske Udvalg
Universitetsforlaget I Aarhus, 1972
ISBN 87 504 0313 3

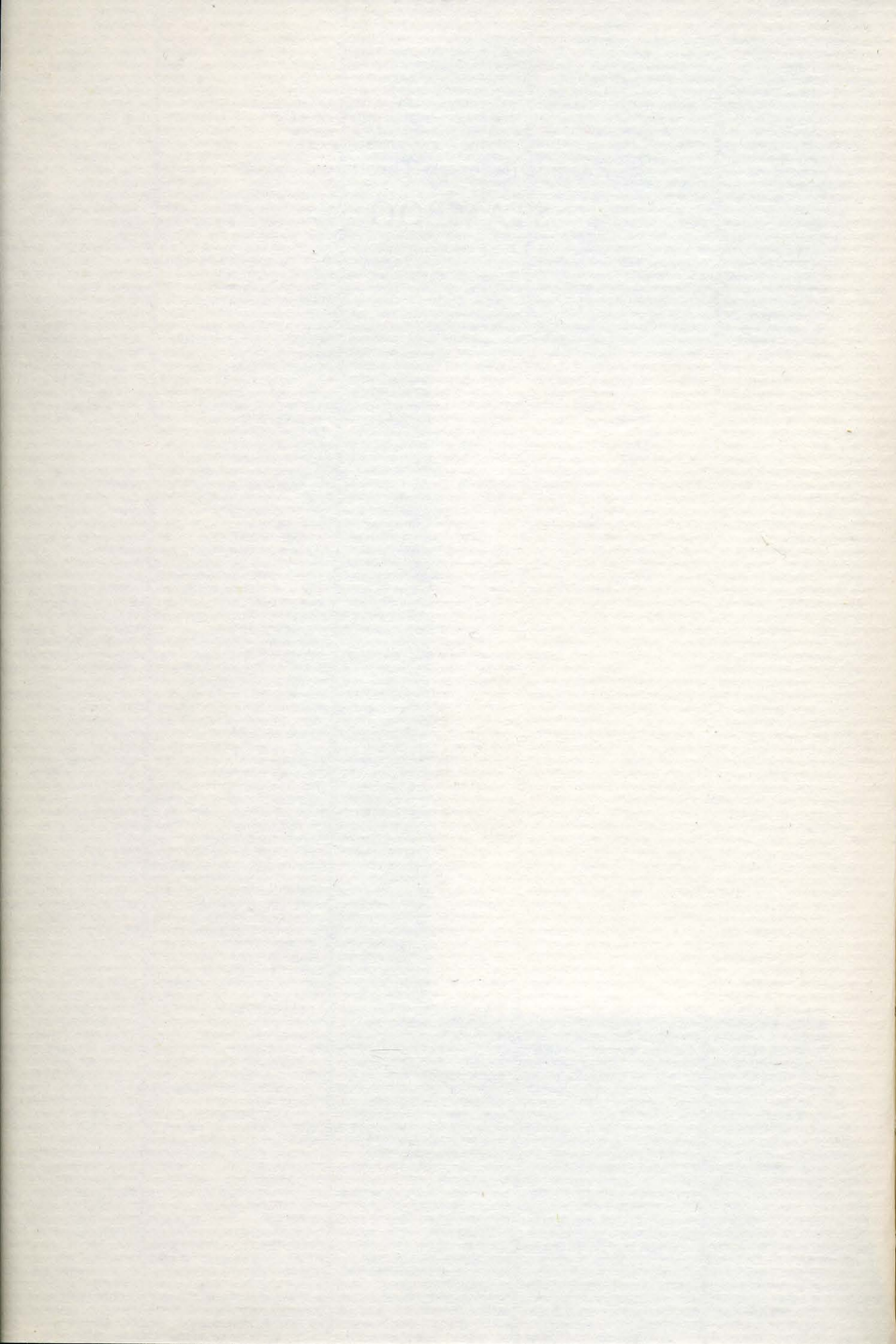

Rasmus Pedersen Thestrups

STAMBOG

Rasmus Pedersen Thestrups

STAMBOG

Rasmus Pedersen Thestrups
STAMBOG

Ved
Helge Søgaard

Udgivet af
ÅRHUS BYHISTORISKE UDVALG

UNIVERSITETSFORLAGET I AARHUS
1972

ISBN 87 504 0313 3

Aarhus Stiftsbogtrykkerie A/S

Indhold

Indledning	7-10
Rasmus Pedersen Thestrups stambog	11-89
Personregister	90-94
Stedregister	95-97
Sagregister	98-100

Indledning

Optegnelserne af Rasmus Pedersen Thestrup (1588–1656), som er gengivet nedenfor, er af deres forfatter kaldt Stambog, men han tager ikke ordet i den betydning, som man dengang og senere brugte om en bog, hvori venner og slægtninge sammen med velyndere og berømte lærde, man kom i berøring med, kunne nedskrive nogle linier eller et passende citat til erindring om sig. Som han selv fortæller det i sin indledning, er det en stamme-bog, d. v. s. en beretning om hans afstamning og slægt med en skildring af sit eget liv, og den fremtræder som et vidnesbyrd om hans glæde over at være kommet af godtfolk og over selv at have opnået en anset plads i borgerskabet i Århus. Hvis han selv havde oplevet, at en af hans efterkommere blev biskop og en anden blev adlet, ville det sikkert have givet ham en yderligere tilfredsstillelse. Hans efterslægt viser den samme sociale opstigen som mange andre i den tidlige enevælde. Familien stammede fra det øverste lag i bondestanden, befæstede sig solidt i borgerskabet og gejstligheden og gjorde derfra springet op i adelen uden derfor at tabe forbindelsen med jorden. Nu var det dog ikke kun bondegårde, den handlede med, men også herregårde var genstand for dens interesse.

I denne kæde af slægtled var Rasmus Pedersen Thestrup ikke det ringeste i sin borgerlige fremadstræben, men han søgte dog ikke over sit købmandsmilieu, og som det var tidens skik i den kreds han tilhørte, synes han særlig at have anbragt sin formue i ejendomme i byen, med hvilke han havde en del bryderi, som han fortæller det, men der er næppe tvivl om, at det har været fordelagtigt for byens velhavere at anbringe deres fortjeneste i huse eller grunde, som det også fremgår af den 100 år yngre liste over Christen Basballes formue 1747.¹

Det er derfor ikke alene de personalhistoriske oplysninger, der giver hans skrift interesse, men hele billedet af en Århus-borgers tilværelse i en kritisk periode i byens historie. Uanset de forskellige genvordigheder, tilværelsen bragte ham, havde han også interesser ud over sin daglige gerning, idet hans samlerflid (som han beretter om fol. 33 r), havde skaffet ham over 500 bøger foruden antikviteter og dokumenter. Desværre går han ikke i enkeltheder og giver en opregning af, hvad han havde tilvejebragt, men man kan dog skønne, at han heller ikke på dette område afveg fra tidens skik og uden kræsenhed samlede alt, der var gammelt eller kuriøst. Helt uden værdi kan den gamle købmands samling ikke have været, da Ole Worm (1588–1654) i et brev til Laurits Jensen Bording (1610–1677) af 4/9 1643 omtaler nogle sjældne fisk, som han ønsker at erhverve til sit museum. Det er vist ikke lykkedes, da han i et nyt brev af 16/11 rykker Laurits Bording for sagerne.²

Endnu langt efter Rasmus Pedersen Thestrups tid skelnede man ikke klart mellem det, der hørte til museerne eller havde hjemme i bibliotekerne eller arkiverne. Den lærde biskop i Århus Andreas Birch (d. 1829) havde en ikke ringe samling, der efter hans død blev solgt ved auktion 1830. Mellem køberne var også det få år i forvejen i 1828 oprettede Aarhus Stiftsbibliotek, og af de ting, det erhvervede, genfindes nogle i det senere oprettede Århus Museum, hvorfra de overgik til »Den gamle By«.³

De omhyggelige optegnelser om solens og månens stilling på himlen ved børnenes fødsel viser, at Rasmus Pedersen Thestrup også delte tidens tillid til astrologien.

Håndskriftets historie kan beskrives således, idet den første del af ejerlisten kun formodningsvis kan opstilles på grundlag af slægtsfølgen. Efter forfatterens død overgik det til sønnen Ole Thestrup (1613–1673), sognepræst til Dalby og Stubberup og provst, og derefter til hans søn Frantz Thestrup (1653–1735), biskop i Ålborg. Fra ham eller fra hans søn Ole Thestrup (1684–1736), sognepræst i Dannemare og Tillitse, har sønnesønnen Georg Frederik

Thestrup (1718–1778), rektor i Ålborg, modtaget bogen, som derefter overgik til broderen, den ugifte Frantz Thestrup (1735–1815), konrektor i Ålborg, i hvis eje den omtales af Ignatius Becher. Derefter kom skriftet til Ålborg Stiftsbibliotek og findes nu i Ålborg katedralskoles bibliotek (nr. 16), der med velvilje har stillet det til rådighed for denne udgave.

Rasmus Thestrups Stambog blev første gang udgivet i fragmenter af ovennævnte Ignatius Becher i hans »Dagbog fra det 16de, 17de og 18de Aarhundrede af Mads Pedersen Farstrup og Lauritz Axelson«, Ålborg 1813, hvor de begynder 1628, p. 16, og derefter indflettes i teksten til 1654, p. 22. Kun de almindelige begivenheder er medtaget, ikke oplysninger om familien. P. 277–281 findes en kort biografi af Ole Thestrup med et salva guardiebrev til ham, udstedt af Carl X Gustav i Køge 22/2 1658.

Et langt fyldigere uddrag foreligger i J. R. Hübertz: Aktstykker vedkommende Staden og Stiftet Aarhus. II. København 1845, p. 307–328, hvor der dog også er udeladt forskelligt.

Et fuldstændigt aftryk er givet af Hans Andreas Møller: Stamtavle over Slægterne Stampe og Thestrup med Biografier og Billeder. Brønderslev 1910, p. 195–211. Af-skriften er foretaget af G. L. Wad. H. A. Møllers bog bringer desuden talrige oplysninger om Rasmus Pedersens slægt.

Desuden har J. C. L. Lengnick udgivet en stamtavle over Rasmus Pedersen Thestrups efterslægt med særskilte tavler for Hans Chr. Thestrups linie (den norske gren) og Johan Rudolph Thestrups linie.

Stambogen udgør et lille bind, hvis sider måler ca. 11 × 7 cm. Den er skrevet på pergament, det første blad uden betegnelse, de følgende mærket fra 1 til 33, og derefter følger et ubeskrevet blad med tallet 52. Da bagsiden af blad 33 er ubeskrevet, synes der dog ikke at mangle noget af optegnelserne. Snittet angives hos H. A. Møller at have været forgyldt, men guldets er nu forsvundet. Indbindingen

består af to træplader, betrukket med nu meget slidt sort fløjl, og på indersiden af begge er fastklæbet to pergamentsblade, det første med forfatterens initialer, hans bømærke og fem bogstaver, der formentlig angiver hans ubekendte valgsprog. De optræder også bagest, her ordnet i korsform og ledsaget af et par af tidens opbyggelige rim.

Teksten ser ud til at være skrevet uden større afbrydelser og må derfor høre til forfatterens sidste leveår, og han kan i så fald have støttet sig til ældre notater, af hvilke oplysningerne om hans børns fødsel o. a. kan stamme fra notitser i almanakker. Hist og her findes supplerende marginalnoter, der i aftrykket er indsat i (). Teksten er gengivet linie for linie og bogstavret med opløste forkortelser i *kursiv*, dog således, at nogle velkendte forkortelser er urørte (f. eks. d – doctor, m – mester/magister, s – salig). Store bogstaver er brugt efter nutidens norm, og den regelløse tegnsætning er lidt ændret. Tegn for mark og skilling er gengivet med bogstaver. [] angiver opløste forkortelser og udgiverens indskud.

Den sideløbende omskrivning til en let moderniseret sprogform vil formentlig klare de mindre forståelige steder, teksten og den gamle retskrivning frembyder.

Ved første øjekast kan Rasmus Pedersen Thestrups skildring forekomme ganske kaotisk i sin tidsfølge. Ved nærmere eftersyn fremgår det dog, at han efter en redegørelse for sine forfædre giver en oversigt over sit eget liv, afbrudt af børnenes fødsel med en skildring af deres opvækst. Det er disse indskud, der tilsyneladende giver fortællingen om hans egen virksomhed en brudstykkeagtig karakter.

Udgiveren vil gerne takke fru *Annegrete Dybdahl* for bistand ved korrekturlæsningen.

1. J. R. Hübertz: Aktstykker vedkommende Staden og Stiftet Aarhus III, Kbh. 1846, p. 355–361.
2. Breve til og fra Ole Worm II, oversat af H. D. Schepelern, Kbh. 1967, p. 482 og 488.
3. Helge Søgaaard: Den ældste samling til dansk kulturhistorie i Århus. »Den gamle By«. Årbog 1952, p. 17–23.

Stambogen

S t a m B o g:

- I r. Paa huis fornemlig, som
er schedt, fra min fødtzels dag,
och thill denne neruerendis
dag, saa witt mig eller minne
forældre: eller blodsforuante,
ehr anrørendis, disligeste naar,
och paa huilchen thidt minne
børn ere fød, och kommen
thill scholle, och anden forfrem-
melse, huor effter dj dennom vdi
sin thidt kand haffue att rette
och wiide huor fra, och aff
huad slecht dj erre kommen,
Gud giffue till lyche och welsignelse,
amen.

Rasmus Pederssøn
Thestrup m[p].¹

1. Det sidste bogstav mangler, idet et hjørne er afrevet.

- I v. D e n 3 7. p s a l m.
Haabe paa Herren och gjør gott,
bliff i landet, och nær dig redelig,
forlyst dig i Herren, hand schall
giffue dig, huad dit hiertte
begærer, befaell Herren dinne
weye, och haabe paa hannom,
hand schall well gjørre ditt,:

D e n 1 4 5. p s a l m.
Herren er neer hoes alle dennom som
kalde paa hannom, hos alle dem,
som kalde på hannom aluorlig,
hand gjør det som de gudfryctige
begære, och hører dieris schrig, och
hielper dem, Herren beuarer alle

S t a m b o g

- I r. på det fornemmeligt, som
er sket fra min fødsels dag
og til denne nærværende
dag, så vidt det mig eller mine
forældre eller blodsbeslægtede
er vedkommende, desuden når
og på hvilken tid mine
børn er født og kommet
til skole og anden forfrem-
melse, hvorefter de dem i
sin tid kan have sig at rette
og vide hvorfra og af
hvad slægt de er kommet,
Gud give det til lykke og velsignelse,
amen.

Rasmus Pedersen
Thestrup med egen hånd

- I v. D e n 3 7. p s a l m e.
Forlad dig paa Herren, og gjør godt;
bo i Landet, og nær dig troligen,
og forlyst dig i Herren, saa skal han
give dig dit Hjertes
Begjering. Vælt din Vei paa
Herren, og forlad dig paa ham,
han skal gjøre det.

D e n 1 4 5. p s a l m e.
Herren er nær hos Alle, som
kalde paa ham, hos Alle,
som kalde paa ham i Sandhed.
Han gjør efter deres Velbehagelighed,
som ham frygte, og han hører deres Skrig og
frelser dem. Herren bevarer alle